

INGLIZ TILIDA TALAFFUZ SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI HAQIDA

Sotvoldiyeva Dilnoza

Fargʻona viloyati Oʻzbekiston tumani 7 - umum taʼlim maktabning ingliz tili fani
oʻqituvchisi

Xamidova Muhayyoxon Zokirovna

Fargʻona viloyati Oʻzbekiston tumani 50 - maktabning ingliz tili fani oʻqituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7547315>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz tilida talaffuz va talaffuz koʻnikmalarini shakllantirish tamoyillari borasida maʼlumotlar keltirib oʻtilgan.

Kalit soʻzlar: Fonetik birlik, „oʻxshash“, „yaqin“, „oʻxshamaydigan“ talaffuz, tovush, til, tovushni ovoz chiqarib aytish, yolgʻiz, soʻzda va jumlada aytish va eshitish.

О ПРИНЦИПАХ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОИЗНОШЕНИЯ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация. В данной статье представлена информация о принципах произношения и формирования произносительных навыков в английском языке.

Ключевые слова: фонетическая единица, «сходный», «близкий», «непохожий», произношение, звук, язык, звукопроизношение, говорение и слух наедине, в словах и предложениях.

ON THE PRINCIPLES OF PRONUNCIATION FORMATION IN ENGLISH

Abstract. This article provides information on the principles of pronunciation and the formation of pronunciation skills in English.

Key words: phonetic unit, "similar", "close", "dissimilar", pronunciation, sound, language, sound pronunciation, speaking and hearing alone, in words and sentences.

Talaffuz birligini yolgʻiz, soʻzda yoki gapda taqdim etish usullari muammosini xolisona hal qilish talaffuz koʻnikmasini shakllantirishda muhimdir. Talaffuzni oʻrgatish chogʻida koʻp narsa oʻquvchilarni talaffuz birligi bilan „tanishtirish“ tushunchasining metodik izohini bilishga bogʻliq. Tanishtirish deganda, fonetik birlikni muallimning aytishi va oʻquvchilarning eshitishi tushuniladi. Ushbu usullarning oʻziga xos ijobiy va salbiy tomonlari bor. Oʻzbek maktablarida chet tildagi talaffuzni oʻrgatishda muallim umumiydan xususiyga qarab faoliyat yuritishi, oʻquvchi esa xususiyydan umumiyga oʻtishi tajribada isbotlangan optimal metodik yoʻldir.

Chet tilida talaffuzni taqdim etish usullari uchta: yolgʻiz, soʻzda va jumlada aytish va eshitish. Talaffuzni oʻrgatish usullari tovushning oson/qiyinlik darajasi bilan bogʻliq. Chunonchi, oʻquvchi ona tilisi (yoki til tajribasi) nuqtayi nazaridan „oʻxshash“, „yaqin“, „oʻxshamaydigan“ birliklarni farqlash mumkin. Yolgʻiz aytiladigan unli va undoshlar oʻta qiyin, soʻzda aytiladigan unli, undosh fonetik hodisalar oʻrtacha qiyinlikda boʻlib, jumlada aytiladigan unli va undoshlar oson fonetik birliklarni tashkil etadi. Qiyin hisoblanadigan yangi tovush talaffuzining oʻrgatilishi quyidagi taʼlimiy bosqichlardan oʻtadi.

1. Muallim ijrosida nutq namunasining aytilishi va Oʻquvchilar tomonidan eshitish bosqichi. Oʻquvchilar diqqati jumla mazmunini va undagi yangi soʻzning maʼnosini tushunib olishga qaratiladi. Yangi tovushni muallim, avvalo, jumlada, soʻngra soʻzda aytadi, oʻquvchilar tinglab idrok etishadi.

2. Fonetik birlikning sintetik (yaxlit) tarzda idrok etishdan analitik (qismlarga bo'lib) tinglashga o'tiladi. Muallim so'zdagi yangi tovushni ajratib aytadi hamda uning artikulyatsiyasini lo'nda qilib tushuntirib beradi, ya'ni qisqa qoida-ko'rsatmani bayon etadi. (Talaffuzga doir qoida haqida quyida ma'lumot beriladi.) Muallim ko'rsatmasiga binoan o'quvchilar nutq organlarini mazkur tovushni aytishga tayyorlaydilar. Muallimning talaffuzi va tushuntirishlari bunga ko'maklashadi. Ikkinchi bosqich — tovushni ovoz chiqarib aytishga tayyorgarlik — uni ichki nutqda aytishni ta'minlaydi.

3. Eshitib idrok etish va ichda aytishdan ovoz chiqarib talaffuz qilishga o'tish bosqichi. Yangi tovush namunasini muallim aytib ko'rsatadi, o'quvchilar birgalikda va yakka-yakka bo'lib takrorlaydilar. Shunday qilib, tahlil va taqlid yo'li bilan yangi tovushning yolg'iz holdagi talaffuzi o'rganiladi.

4. Yangi tovushni boshqalari bilan biriktirib aytish bosqichi. Tovush o'rganilgan tovushlar bilan birikmalarda aytiladi. Imkon boricha unli va undosh birikmalari mashq qilinadi.

5. Yangi tovush so'zda aytiladi. Muallimdan ibrat olib, o'quvchilar xor va yakka-yakka bo'lib talaffuz etadilar. Mabodo so'zda ikkita yangi tovush bo'lsa, ulardan eng avval puxta o'zlashtiriladi, so'ngra ikkinchisi aytiladi (qiyinchiliklarni tarqatib berish mezoniga amal qilinadi). Oxirida so'z talaffuz qilinadi. Bu bosqich tovushning ma'no anglatish xususiyati (fonema)ni o'rgatishga bag'ishlanadi.

6. Endi yangi tovush jumla tarkibida talaffuz etiladi. Muallim boshlaydi, o'quvchilar taqliddan qaytaradilar. So'zning tovush va ma'no ifodasi bevosita jumlada shakllanadi. Bu bosqichda jumalarni aytish — axborot almashish darajasida mashq qilish demakdir.

7. Yangi o'zlashtirilgan tovushni mustahkamlash bosqichi. Turli talaffuz sharoitida, ya'ni kichik va katta kontekstda, shuningdek, yolg'iz, so'zda va gapda o'rganilayotgan tovush erkin qo'llanadi.

8. O'quvchilar til tajribasida mavjud tovushlar bilan yangi tovushni chalkashtirmasliklari uchun mashqlar bajarish lozim (ona tili va ikkinchi til tovushi bilan qiyoslash va ilgari o'zlashtirilgan chet tildagi tovushlar bilan solishtirish kabilar). Qiyoslash va solishtirish yolg'iz, so'zda va jumlada aytiladigan tovushlar asosida mashq qilinadi. Ushbu yakuniy bosqichda ham muallim rahnamoligida mashqlar bajariladi.

Tavsiya etilgan yangi tovush talaffuzini o'rgatishning sakkiz bosqichli taqdimot pallasini quyida inglizcha [w] fonetik birligi orqali namoyish etiladi.

Muallim "What is your name?" jumlasini aytadi. Mashqda what so'zini bir necha bor takror talaffuz qiladi. Jumla mazmuni va so'z ma'nosi ochilgandan keyin, ushbu so'zdagi yangi tovushni bir necha bor ajratib aytadi. Muallim talaffuzida tovush namunasini tinglash orqali o'quvchilarda tovushning dastlabki eshitish tasavvuri paydo bo'ladi.

Retseptiv shakllantiruvchi mashqlar. Boshlang'ich davrda chet tildagi nutqni eshitish qobiliyatini o'stirishga katta e'tibor beriladi. Tovushlarning farqiga borishning ahamiyati metodikada ishonchli dalillar bilan isbotlangan. Maxsus eshitish mashqini bajarmasdan o'quvchilar o'z talaffuz xatolarini seza olmaydilar. Shuning uchun ham eshitish qobiliyati pastligi talaffuzda yo'l qo'yiladigan xatolarning sabablaridan sanaladi.

Reproduktiv shakllantiruvchi mashqlar. Chet tildagi nutqiy birliklarning dastlabki talaffuz qilish ko'nikmalarini shakllantirishga mo'ljallanadi.

Takomillashtiruvchi mashqlar. Og‘zaki yoki yozma nutqni rivojlantirish jarayonida bunday mashqlar talaffuz ko‘nikmasining avtomatlashuvi uchun mo‘ljallanadi. (Tovushni taqdim etish va mashq qilish (mustahkamlash) bilangina kifoyalanish yetarli emas, shuningdek, qo‘llanilish bosqichidan ham o‘tkazish kerak).

REFERENCES

1. Chet til o‘qitish metodikasi: chet tillar oliy o‘quv yurtlari (fakultetlari) talabalari uchun darslik / J.J. Jalolov. — Toshkent: O‘qituvchi, 2012. — 432 b.
2. Jalolov J. Chet tilini o‘qitish metodikasi.- Toshkent. “O‘qituvchi nashriyoti” 1996 y.
3. Hoshimov O’.H, Yokubov I.YA. Ingliz tili o‘qitish metodikasi.- Toshkent 2003y.